תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר מועד

פתח עינים על תענית

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על תענית

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-תענית/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 4
דף ג. 4
דף ד. 5
דף ה. 5
דף ה: 5
דף ו: 6
דף ז. 6
דף ח. 7
דף ח: 7
דף ט. 8
דף ט: 8
דף י: 8
דף יא. 9
דף יא: 10
דף יב: 11
דף יד: 11
דף טו. 12
דף טז: 12
דף יז. 13
דף יח: 13
דף יט. 13
דף כ. 14
דף כ: 14
דף כא. 15
דף כא: 16
דף כב: 17
דף כג. 17
דף כג: 18
דף כד. 19
דף כד: 19
דף כה. 20
דף כה: 20
דף כו. 21
דף כו: 22
דף כט. 23
דף ל. 24
דף ל: 25
דף לא. 25

דף ב.

א"ר יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו לשליח כו' מפתח של גשמים דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וכו' עמ"ש התוס' בנדה דף ט"ז ומה שכתבנו בעניותנו שם. ופוק חזי דבריו של גדול הרב פרשת דרכים דרוש כ"א. ומאי דקשיתיה להרב ז"ל שם ממ"ש כל מה שעשה אברהם אבינו ע"ה על ידי עצמו וכו' ע"ש אני בעניותי כתבתי על זה בקונטריס זה במציעא דף פ"ו בס"ד:

דף ב:

נאמר בשני ונסכיהם וכו' מכאן רמז לנסוך המים מן התורה. שאלוני מ"ש בזהר הקדוש ח"ג בתוספתא דף נ"ד ע"ב וז"ל בוז יומא תנינא ויומא שתיתאה ויומא שביעאה בסוכות דבהון הוו מנסכי מים ויין וכו' וכלשון הזה הוא בר"מ דף רנ"ו ע"א ובזהר דף רנ"ו ע"א אמרו מים דילהון אתפליגו ביומין בו"ז אשתארו שאר יומין וכו' ע"ש ומשמע דהנסוך היה ביומין בו"ז דוקא וזה דבר קשה דהתנן סוכה ונסוך המים שבעה. ואני בעניי אמרתי דכונת הזהר הוא דוקא על הרמז שנרמז הנסוך ביומין בו"ז ואשתארו חר"ש שלא נרמז בהם. אבל לענין נסוך המים גם הזהר מודה דהיה שבעה. איברא דאחר זה ראיתי מ"ש בלקוטי תורה לגורי האר"י זצ"ל על פסוק שרים רדפוני חנם והלשון ההוא קשה דמשמעותו נראה בהדיא שלא היה נסוך בימי חר"ש והוא תמוה:

ואחר זמן רב זכיתי וראיתי בספר הכונות ישן שבו הגהות רבני המערב מהר"א אזולאי זלה"ה מעיר מארוויקוס ותלמידיו ומהר"י מאראג'י זלה"ה ושם בס' הכונות כתוב פי' פסוק שרים רדפוני חנם וכתוב בהגהה וז"ל נראה שר"ל שלא נרמז בפסוקים נסוך המים אלא ביום בו"ז שהרי כל שבעה היו מנסכין ומשנה שלימה סוכה ונסוך המים שבעה עכ"ל. ובלשון ס' הכונות בפי' שרים רדפוני שכתוב וימי גד"ה לא היה נסוך המים וכו' הגיה שצ"ל וימי גד"ה לא נרמז נסוך המים שאם היה נרמז נסוך המים גם כן באלו הימים לא היו יכולים להרע אלינו וכו' ע"ש והנאני:

דף ג.

ואלו טל לא קאמר ליה מ"ט משום דלא מעצר וכו' בירושלמי ריש מכילתין ופ' אין עומדין איכא פלוגתא אם על הטל נשמע לו ע"ש ובאגדתא דבראשית דף קס"ג ע"ב אמרו ולא שמע ה' אל אליהו והיה הטל יורד ע"ש ועמ"ש הרב פרשת דרכים דרוש כ"א באורך

ע"ש ועיין מה שכתב הרב עיון יעקב ע"ש ועיין מ"ש בגמרין סוף פ' חלק ומה שכתבתי עלה בימי חרפי בלקוטי בס"ד ודוק:

דף ד.

ארשב"ן א"ר יונתן ג' שאלו שלא כהוגן וכו' שאול וכו' מכאן הביא ראיה הרב מהר"ח הלוי זלה"ה למ"ש הריטב"א בשם רבינו פנחס הלוי דבעשין לא פליגי ר' יונתן ור' יאשיה אי וי"ו לחלק או להוסיף. ואני הדל דחיתי קצת ראיתו כמ"ש בס' הקטן דברים אחדים דף קל"ט ע"ג ע"ש באורך. והתו' ד"ה ג' שאלו הקשו דאמאי לא חשיב כלב נמי ותירצו ובתירוץ שני זה שנים רבות שהוקשה לי דלפי דבריהם לא היה לו לחשוב אליעזר דסמיך אזכות אברהם ויצחק אבות העולם ועתה ראיתי שהרב עיון יעקב עמד על זה ומה שתירץ אינו נח לי ע"ש. וראיתי בב"ר פ' חיי שרה פ' ס' דקאמר ד' שאלו שלא כהוגן וחשיב כלב נמי ע"ש וע"ש ביפ"ת שהקשה נמי על התוס' והאריך:

אשר לא צויתי זה בנו של מישע וכו' עמ"ש אני בעניי בזה בספרי הקטן ראש דוד פ' נח בס"ד ע"ש באורך:

דף ה.

אחת היא שמבערת רשעים בגהנם מאי היא ע"ז וכו' אפשר במ"ש רז"ל רשעים אפילו על פתחה של גהינם אינם חוזרים וז"ש יבערו שמבערת רשעים בגהנם. ועכ"ז ויכסלו שאינם חוזרים. ובכתוב אפשר לפרש במ"ש הרמב"ם בתחילת הלכות ע"ז דבתחילה טעו לעבוד לככב או מזל שיהיה אמצעי בינו לבין קונו. ואח"ך עע"ז ממש וז"ש ובאחת יבערו לחשוב שיהיה להם אמצעי ואח"ך ויכסלו שעע"ז ממש:

דף ה:

ומי סיב כולי האי וכו' מורינו הרב גדול הדור מהר"י הכהן דרש"ה ארי כמין חומר כאשר עיניך תחזינה משרים בדרוש להרב ז"ל שנדפס בס' קול בן לוי ואנכי עפר דל אמרתי איזה גרגיר לפי דרכו רק בעיניך תביט בקונטריס זה לעיל שבת דף נ"ו:

אין מסיחין בסעודה וכו' יעקב אבינו לא מת וכו'. בספרי הקטן דברים אחדים דף ז"ך אני בעניי הבאתי על מאמר זה מה שפירש הרב כתנות אור פ' שמיני דבר נחמד וע"פ הקדמותיו אמרתי אני הצעיר שם ובקונטריס פני דוד איזה גרגירים בס"ד:

וכבר ידוע מאי דתרגמה רבינו הרב מהר"ם אלשיך עפ"י מ"ש חכמי האמת דבחיר שבאבות היה לו שתי נשמות עליונות מאד קראו בשמותם יעקב ישראל ובשעת סילוקו

נסתלקה נשמת ישראל אך נשמת יעקב לא נסתלקה ודייקי קראי ומאמרי רז"ל ע"פ הקדמה זו כמ"ש בעניותנו בכמה מקומות וז"ש יעקב אבינו לא מת יעקב דיקא:

דף ו:

משיצא חתן לקראת כלה וכו' עמ"ש בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סי' רכ"א וסי' תקע"ו. והריטב"א בחידושיו בסוגיין ארוכ"ה לו עלתה ובירר כל השמועות והנסחאות ודברי הראשונים ומסיק להלכה הדינים העולים מדבריו כאשר עיניך תראינה דברי קדשו ע"ש:

דף ז.

א"ר יהודה גדול יום הגשמים כיום שנתנה תורה וכו' רבא אמר יותר מיום שנתנה תורה וכו'. אפשר לומר במשז"ל לקמן אין גשמים יורדים אלא אם כן נמחלו עונותיהם של ישראל ולזה אמר כיום שנתנה תורה דאז ישראל נקיים מכל חטא. ורבא אמר יותר מיום שנתנה תורה דאלו התם היו עושים הכנה בעצמם ויחן שם ישראל באחדות אחד וגדול הש'. וביום הגשמים רחמי שמים גברו למחול עונותם מחסדו יתברך:

וכל העוסק בתורה שלא לשמה וכו' הקשו התוס' מדאמרינן לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך וכו' ותירצו דתרי שלא לשמה הוו וכו' ע"ש והרב מהר"ש פרימו תירץ דהתם איכא מצות בהדי תורה והמעשה הטוב ומשו"ה שרי אבל הכא מיירי בעוסק בתורה לחוד שלא לשמה וליכא מצות ומשו"ה נעשי' לו סם המות וכו' ע"ש וק"ק דהא אתמר בי מדרשא ריש איכה רבתי רב הונא אמר למוד תורה אפי' שלא לשמה שמתוך וכו'. וכן אמרו ברעיא מהימנא פ' תצא דף זר"ע יעסוק בתורה אף שלא לשמה וכו' (ד)הרי דבמדרש ורעיא מהימנא נקטי תורה לחוד ואי כדסבר רב דשריותא לא הוי אלא כי איכא מצות בהדי תורה הוו דייקי למנקט תורה ומצות:

ומדברי הרמב"ם סוף ה' תשובה נראה דגם הוא סובר דתרי שלא לשמה הוו אמנם כתב שם דהעוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע פורענות הוא שלא לשמה וע"ז כתב ואמרו חכמים לעולם יעסוק בתורה ואפי' שלא לשמה שמתוך וכו'. ואפשר שלדעת הרמב"ם אם לומד כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו אסור ולדעת התוס' שרי ולא אסיר אלא לקנטר. ויש לדחות דגם להרמב"ם אם לומד שיקרא רבי ויכבדוהו נהי דבהא לא אמרו יעסוק אפילו שלא לשמה. אמנם אינו בסוג נעשית לו סם המות דההיא איירי דוקא לקנטר כמ"ש התוס' ולפ"ז להרמב"ם יש ארבעה סוגים מ"ש לעולם יעסוק בתורה שלא לשמה הוא כדי לקבל שכר [עה"ב] או כדי שלא תגיע לו פורענות והסוג שני הוא שיקרא

רבי ושיכבדוהו ועל זה לא אמור רבנן לעסוק. והג' לעסוק לשמה לא מפני היראה ולא ליקח שכר אלא מפני אהבת ה' דוקא. והד' לקנטר וכיוצא שנעשית לו סם המות. ועיין עוד מ"ש הרמב"ם ודוק הטב:

והאיכא שפירי דגמירי וכו' עמ"ש בעניותי בספרי הקטן ראש דוד פ' מקץ בס"ד:

דף ח.

אוקים שמואל אמורא עליה ודרש ויפתוהו וכו' ל"ק כאן ביחיד כאן בצבור. הרב המבי"ט בס' בית אלהים השמיט מעלה זו שיש בתפלת הצבור כמ"ש אני בעניי בקונטריס זה לעיל בברכות על דף ח' ע"ש ועיין בקונטריס אחרון זה שמו שומר הפת"ח *) בס"ד:

אמר ריב"ל כל השמח ביסורין הבאין עליו מביא ישועה לעולם. אפשר כי היסורין הם דינים מצד הגבורות החזקות וזה שמקבלם מאהבה ושמח ממתק הדינים ומהפך מדה"ד למדת רחמים ואז בא ישועה לעולם. וזה טעם ליסורין דר' אלעזר בר' שמעון ויסורין דרבינו הקדוש דאמרינן פ' הפועלים דף פ"ד כלהו שני דיסורי דר' אלעזר לא שכיב איניש בלא זמניה כלהו שני דיסורי דרבי לא אצטריך עלמא למטרא ואמרו בירוש' דכלאים דכלהו שני דיסורי דרבי לא מתה חיה ולא הפילה עוברה בא"י ע"ש דכיון דהם בקדושתן היו שמחים ביסורין מביאין ישועה לעולם ומתבטלין גזרות רעות:

דף ח:

אם לשבט לאילנות אם לארצו לזרעים אם לחסד בורות שחין ומערות. אפשר לפרש במ"ש מז"ה חסד לאברהם דהאילנות אינם גדלים אלא במיין דכורין והזרעים גדלין במיין נוקבין ע"ש באורך וז"ש אם לשבט לאילנות כלומר שיבואו גשמים מיין דכורין לגדל אילנות. אם לארצו שיבואו מיין נוקבין לגדל הזרעים. וכשיש מ"ן ומ"ד יש יחוד ובאה רביה לעולם וז"ש אם לחסד בורות שיחין ומערות דנתרבה השפע בעולם ודוק:

וא"ר יצחק שמש בשבת צדקה לעניים שנאמר וזרחה לכם יראי שמי וכו' אפשר במ"ש בזהר הקדוש שבת שמא דקב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי וז"ש וזרחה לכם יראי שמי כלומר שבת שמא דקב"ה ואתם יראים שלא לחללו וזהירים בשמירתו לכן וזרחה לכם שמש צדקה ומרפא בכנפיה:

דף ט.

עשר תעשר בשביל שתתעשר עמ"ש התו' ומאי דמייתו מהספרי בספרי דידן ליתיה אך יש בתנחומא. ודבור תוס' הזה נעלם מאיזה אחרונים והארכתי קצת בענין זה ואביזריה בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן מט"ר ע"ש ודוק הטב ושם הזכרתי ספרי האחרונים אשר ראו עיני בו בפרק שדברו בענין זה:

וחזרה בזכות שניהם וכו' חזרו שניהם בזכות משה. בזה פירשתי אני הצעיר ורמזתי בשירת הבאר עלי באר ענו לה כנגד מרים [לה דייקא לשון נקבה רמז למרים] שהבאר בזכותה. באר חפרוה שרים דאחר מרים חזרה בזכות שניהם משה ואהרן וז"ש חפרוה שרים. ואחר אהרן במחוקק במשענותם מחוקק משה רבינו ע"ה כי בזכותו לבד היה הבאר. ולא יש בפסוק כי אם שני פעמים באר שבא בזכות מרים. ואחר מרים נסתלק וחזר בזכות משה ואהרן ולזה כתיב פעם אחרת באר דחזרה ואחר אהרן הכהן ע"ה לא נסתלק כי זכות משה אלים שיהיה בזכותו לבדו וז"ש במחוקק לרמוז למשה רבינו ע"ה:

ורבינו האר"י זצ"ל האריך בסוד שלש מתנות אלו ע"ש דבריו הקדושים ובהגה' מהר"ן שפירא דברים ורמזים מתוקים לך נא ראה ויאורו עיניך:

דף ט:

יכול לכל השדה ת"ל עשב. הרב המוסמך מהר"י פינטו כתב דרש"י ותוס' פליגי ע"ש באורך. ולי ההדיוט אפשר דלא פליגי וגם רש"י הכי סבר מדרב דניאל בר קטינא דבסמוך. ומ"ש יורד עליו המטר כונתו על אותו עשב לחוד ועל שאר השדה לא ירד ולא הוצרך לפרש יותר בפירוש דעובדא דרב דניאל קרי בחיל:

דף י:

אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשהן שבעין וכו' עיין פירוש רש"י וכתוב בלקוטי מהר"א פליף כ"י משם הר' יהושע צונצין וז"ל נ"ל באור זה דוקא לאותו זמן מועט אבל לא שלא היו צריכין כלל כל זמן שהרעב יתמיד דמקראי לא משמע הכי עכ"ל ודבריו ז"ל נאמנו מאד וכן מוכיחי קראי ומאמרי רז"ל:

אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה. שמעתי משם הרב מהר"ר יהונתן שחקר דאמאי יעקב לא ציום על זה. ותו מהיכן ידע יוסף שלא ציום יעקב אע"ה. ואם יעקב אע"ה לא ציום מהיכן למד יוסף כן. ותריץ יתיב במ"ש פ"ק דקדושין לעולם ישלש אדם שנותיו וכו' ומי ידע כמה חיי. לא צריכא ליומי ופירש"י ב' ימים מקרא ב' ימים

משנה ב' ימים תלמוד והקשו התוס' דאכתי איכא למפרך ומי ידע כמה חיי אלא בכל יום ישלש ע"ש איכו השתא יעקב אע"ה כאשר שלחם היה סובר שמת יוסף ומה שהובטח יעקב אע"ה שלא ימותו בניו בחייו נתבטלה. ומאחר שכן השבטים הרי הם ככל אדם ויש לחוש שימותו ולזה אפי' בדרך צריך לקרוא בכל יום הלכה ולשלש כדעת התוס' ולכן לא ציום יעקב לשבטים שלא יתעסקו בדבר הלכה דמוכרחים הם בכל יום להתעסק בהלכה דמי ידע האדם כמה חיי. אכן בהתודע יוסף אל אחיו דהוברר שעדיין ההבטחה במקומה שיעקב אע"ה לא ימותו בניו בחייו לזה ציום דלא יתעסקו בדרך בדבר הלכה דאביהם קיים ויש להם הבטחה שלא ימותו ויכולים להשלים חלק ההלכה אח"ך כשיגיעו לישוב:

דף יא.

אסור לאדם לשמש וכו' הקשו התוס' דיוכבד נולדה בין החומות וכו' והרא"ש בתוספותיו תירץ דבמקו' שהיו דרים יעקב ובניו לא היה רעב כדאמרינן לעיל שלא הלכו אלא שלא להתראות בפני עשו וישמעאל. ועוד תירץ רבינו יהודה החסיד דאסור לנביא ששמע מפי הקב"ה וכגון יוסף שידע בבירור מפי חלום פרעה. אבל לוי לא ידע בבירור לפיכך שמש. [וכן מצאתי בפירוש רבינו אפרים עה"ת כ"י בקונטריס חידושי קדמונים מרבני אשכנז שתירצו כן:] ועוד תירץ רבינו יהודה החסיד שאינו אסור אלא למי שיודע מתי יפסוק הרעב כיוסף אבל לוי לא ידע מתי יפסוק הרעב למה יהא אסור עד מתי ימתין וכן תירץ רבינו ישעיה מטראני בביאורו על התורה. והרב מהר"ר ישעיה סג"ל תירץ לי בשם הרב מהר"ר פאלק דלוי שימש בליל טבילת מצוה ובליל טבילה נתעברה מיוכבד אבל יוסף שמש ליל טבילה ולא הוליד שום תולדה. לקוטי מהר"ר אברהם פליף ב"י .

ובכל הני שינויי דמשנ"ו רבנן קדישי הרא"ש ורבינו יהודה החסיד. הלב מהסם דעל מה שתירץ הרא"ש קשה דזה היה בהליכה ראשונה אבל בהליכה שניה עם בנימין מוכח דהליכתם מפני זלעפו' רעב כדמוכח קראי ומדרשי רז"ל וכמ"ש מהר"י צונצין הבאתיו לעיל. ואפשר דמזמן הליכה ראשונה היתה מעוברת ובמלאת ימי העיבור כבר הלכו כלם למצרים ונולדה בין החומות. שוב נזכרתי דגרסתנו בבתרא דף ק"כ הורתה בדרך וכן נראה מרשב"ם וכפ"ז אעיקרא לק"מ הקושיא הנז'. אך קשה דאיך יתכן דשהו כל כך בדרך ועמ"ש הרב נחלת יעקב פ' מקץ:

ומה שתירץ רבינו יהודה החסיד על תירוץ ראשון קשה דלשון ריש לקיש אסור לאדם לשמש ומוכח כי לכל אדם קאמר. והשני קשה הימנו דא"כ בטל איסור זה. שוב ראיתי בנמוקי רבינו ישעיה על החומש כ"י שכתב תירוץ זה משם אחרים וכתב עליו ואינו

כלום דא"כ כל אדם יהיה מותר לשמש בשני רעבון שהרי אינו יודע כמה שנים יהיה הרעב עכ"ד. ותימה על הכותב הזה דמייתי שכן תירץ רבינו ישעיה ולא ראה קול ושוברו עמו. וגם אינו תירוץ רבינו ישעיה אלא מאחר ולא נראה ונדחה:

ומ"ש משם הרב מהר"ר פאלק כן תירץ הרב עצמו בדרישה א"ח סי' תקע"ד. וע"ש בס' הקטן ברכי יוסף ומחב"ר ופני דוד פ' מקץ בס"ד. ועמ"ש בס' דעת זקנים הנדפס מחדש. ומ"ש הרב עיון יעקב דודאי היה ליוסף בת כמ"ש בתך היינו מבקשים וכו' אין זו ראיה דמילתא בעלמא וארחא דלישנא הוא ותו דאי הכי הו"ל לכתוב לומר וליוסף יולד שני בנים ובת בטרם תבא שנת הרעב ודוק:

נשמתו של אדם מעידה עליו וכו' פירש רבינו מהרח"ו זצ"ל כי מה שחוטאה היא הנפש כמש"ה הנפש החוטאת והרוח רמז לתורה. וא"כ הנפש היא החוטאה והרוח אינו מעיד דלפעמים חכם יחטא. אבל הנשמה אינה נכנסת בגוף האדם אלא עומדת בחוץ כמו צל אחד היא יכולה להעיד כי רואה ושומעת הכל זהו תורף דבריו ז"ל:

וי"א אבריו של אדם מעידין בו. בספר הקטן דברים אחדים דף ג"ן חקרתי דקי"ל אין אדם משים עצמו רשע ואיך מעידין האברים. ועל הנשמה היה אפשר לישב קצת בדברי רבינו מהרח"ו הנז' דאינה נכנסת בגוף והיא מבחוץ. ומ"מ יש לדון בדבר דלא גרעה הנשמה מקרוב דאינו כשר להעיד. אמנם אני בעניי תירצתי ויישבתי על פי הדין ע"ש באורך:

אל אמונה כשם שנפרעים מהרשעים לעה"ב וכו'. כאן יש חקירה גדולה דלמה מצות הרשע אינו משלם לעה"ב ויש הרבה תירוצים למפרשים בזה כמ"ש בס' הקטן ראש דוד פ' האזינו ובס' הקטן דברים אחדים דף ק"ז ע"ג. ואח"כ ראיתי למז"ה הרב חסד לאברהם מעיין ד' עין יעקב נהר ח' שבדבריו מתורצת חקירה זו. והארכתי עוד בענין זה בקונטריס כסא דוד בס"ד: [ובפי' הרמ"ז לזהר מצאתי שכ' שמצות הרשע אינו פועל ברוחניות כלל רק נשפע איזה שפע עב וגס לעה"ז והוא כדברי מז"ה וכבר כתבנו שעפ"ד מתרצ' חקירה הלזו ועיין בקונטריס זה בסוף פ"ק דקדושין כי שם כתבתי בעניותי בזה עש"ב]:

כל מעשיו נפטרין וכו' פירש רבינו מהרח"ו זצ"ל דהם המקטרגים שנבראו ע"י העבירות שעשה ובעת פטירתו גם הם מתים ומענישין לאדם עליהם לעה"ב זהו תורף דבריו בקצור:

דף יא:

ליכול כלבא שירותיה. שמעתי בשם הרב החסיד המקובל כמהר"ר בנימין הכהן זלה"ה אב"ד בקק"י ריגיי"ו. שפירש במ"ש בזהר הקדוש דכשישראל עושים רצונו של מקום

אש שעל המזבח היה נראה כארי ואם אין עושים רצונו של מקום היה נראה ככלב וידוע ששלחנו של אדם הוא כמזבח והתענית כמו הקרבן שאש התענית ממעט חלבו ודמו והת"ה דיתיב בתעניתא הוי כאין עושה רצונו של מקום ושלחנו שהוא כמזבח והתענית שהוא כקרבן ליכול כלבא שירותיה כמו שנראה דמות כלב אם אינם עושים רצונו של מקום ולא נראה כארי ודוק הטב:

אין תענית צבור בבבל. כתבו תוספי הרא"ש ורבינו אבי העזרי פירוש לפי שאין שם נשיא דגזר כדאמרו בירושלמי. לקוטי מהר"א פליף כ"י ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סי' תקע"ה ע"ש:

תוס' ד"ה יחיד שקבל עליו וכו' תימה וכו' נ"ל מנחם די לונזאנו להכי נקט יחיד משום דבעי לומר מעשים משונים אכל כל הלילה ולן בתעניתו ואין דרך צבור בכך. לקוטי מהר"א פליף כ"י:

תוס' ד"ה לן בתענית. כל זה הדבור הגהה. ומ"ש ובטור ארח חיים וכו' זה מאחרון ונקבע בטעות לקוטי מהר"א פליף כ"י:

כמה שמש משה וכו' עמ"ש התוס' בע"ז דף ל"ד ועמ"ש הרב יפה מראה פ"ק דיומא ע"ש:

דף יג:

זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת פירש"י מדמוקמי' לה אכיחול ופירכוס וכו' וק' מאי דוחקיה לפרושי דרב חסדא אשינוייא דרבינא ורב אשי דלא היו בימי רב חסדא הו"ל לפרש דדייק מהבריתא דקתני ומכבס כסותו במים דוקא תכפוהו אביליו אבל שאר אבל אסור בתכבוסת. לקוטי מהר"א פליף כ"י ויש להשיב על דבריו כאשר המעיין ישר יחזה:

אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש. כלומר שם בפיו שידרוש כך בפיו בדרשא שידרוש בצבור בפרקא. חידושי הגאונים כ"י ורש"י סוף פ' אין צדין פירש אדבריה הנהיגו ומטייל עמו במבואות העיר ע"ש וכל מקום לפי ענינו דהתם פ' אין צדין קאמר אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש ודוק:

דף יד:

אלא א"כ נענה כיהושע בן נון. כתוב בתוס' כ"י בירוש' מפרש היכא שמתפלל על הצבור אבל בינו לבין עצמו שפיר דמי וכתב הרא"ש בתוספותיו שמא לא יענה ויהיה חלול ה' שיאמרו אין תוכו כברו. ובעל המכתם כתב אא"כ נענה כיהושע פי' בשביל הציבור

שמראה עצמו כאלו ראוי שיהיה נענה והוא חשוב ואמרו בירושלמי יחיד כצבור. לקוטי רבינו בצלאל כ"י:

דף טו.

אחינו לא נאמר באנשי נינוה וכו'. בספרי הקטן דברים אחדים דף קס"ד ע"ד הבאתי מה שפירש מז"ה בפירושו למשניות כ"י ושם כתבתי בעניותי על דבריו ופירשתי בשני אופנים בס"ד ע"ש:

ובקבלה הוא אומר וכו' מה שכתוב בפירש"י וקשה מ"ש בהאי קרא וכו' הוא טעות דאינו מרש"י אלא הוא דיבור תוספות. לקוטי מהר"ר בצלאל כ"י:

ועטרת ראשי אבא מארי זלה"ה הקשה על דיבור זה הכתוב בפירש"י משם הרב כמהר"ר ידידיה כ"ץ נכדו של הרב שער אפרים דהרי אמרו בראש השנה דף ז' ע"א דבר זה מתורת משה רבינו ע"ה לא למדנו מדברי קבלה למדנו והוא הפך מ"ש עכ"ד ולי ההדיוט לק"מ דודאי כל הנביאים בכל מקום מקרו דברי קבלה. אלא דתנא דידן בשנותו את טעמו הורה לדעת דדברי קבלה הכא קרי למה שהוא ציווי הנביא והתנא כאן רצה בזה. ובריש קמא קרי דברי קבלה לפ' ויעש לו צדקיה קרני ברזל כי כל הנביאים דברי קבלה הוו. א"נ התנא כן מנהגו ובגמרא קרי דברי קבלה לכל: [ומיהו צריך חיפוש אם לא ימצא סתירה לזה ממקומות אחרים]:

דף טז:

זה ש"ץ היורד לפני התיבה שאינו הגון. כתוב בלקוטי מהר"א פליף משם גליון. והדין נותן שאין להוריד לפני התיבה שום אדם שאינו הגון דאין קטיגור נעשה סניגור כדאמרו בר"ה ריש ראוהו ב"ד ואם אינו הגון הרי כל הצבור נענשים מפני שעולה רוגז בעבור תפלתו עכ"ל ובדרושים כתבנו טעם לחומר הדיבור אסור דקנה של אדה"ר לא נפגם וזה שהוא פוגמו גדול עונו. וכ"ש שליח צבור דכל הקהל תלויים בו חוטא ומחטיא. והדברים ק"ו היכא דנוטל שכרו משלם מכלל ופרט. ודעתם שיהיו מתוקנים על ידו וכלפי לייא מעורר הדין ויבא רוגז. תא חזי כמה גדול עונשו של ש"ץ הזה שלוקח ממונם ועלובה עדת ישראל שרהמ"ה ס"ר ודינא יתיב ועל הכל יביא אלהים במשפט וה' הטוב יכפר בעד כי"ר:

דף יז.

כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולים. ועתה שאסורין לגלח בימי משמרתן יגלחו מקודם. הקשה הראב"ד כיון שמסתפר משלשים יום לשלשים יום מאי מנוולים איכא. ועוד אי מטי שלשים יום בתוך משמרתו אמאי אסרו לו וכי אתי קנסא דרבנן ועקר לאו דאוריתא. ולא תירץ. והרא"ש בתוספותיו כתב על דברי הראב"ד ונ"ל דמיירי אפי' בתוך ל' וקרי ליה מנוול דבעינן שיכנס ביופיו לעבודת הבורא. ואי מטי ל' דידיה בתוך משמרתו פשיטא דמותר לגלח אלא קנסוהו שיהא מנוול עד עת בא התגלחו. לקוטי רבינו בצלאל כ"י:

דף יח:

שמעיה ואחיה אחיו וכו' כתוב בפירוש רש"י שמעיה ואחיה חסידים היו ולא פורש מי הם דאותו שאכל האריה עדו היה ולא שמעיה. דברים אלו תלמיד טועה אמרן ולא יצאו מפה קדוש דמגילת תענית בבית ב' נכתבה ואי שמעיה בבית א' היה איך מעיקרא תקנו יום טוריינוס כיון שנהרגו שמעיה ואחיו. אלא ודאי מעיקרא תקינו יום טוריינוס ואח"כ הרגו שמעיה באיזה גזרה והכל בבית שני היה. גיליון. לקוטי מהר"א פליף כ"י:

ובלאו הכי ניכר שהם דברי תלמיד דמאן דכר שמיה לומר שאינו אותו שאכל האריה דעדו היה והם דברים שלא נתנו ליכתב. ותו דהרגו קתני וגם קאמר אחיה אחיו דבפרק אחד היה. ואין להאריך:

דף יט.

משנה כתקנן עד שיצאו ישראל מירושלם להר הבית מפני הגשמים וכו' קצת קשה דאפי' בבית הכנסת אין נכנסים מפני הגשמים. ויש לישב. מורינו הרב בתי כהונה ח"א בשו"ת סי' טו"ב דף ע"ד:

אם נמחית אבן הטועים וכו'. רבותינו היו מפרשים נמחית מלשון וימח כלומר אם כסוה המים כאלו נמחית מן העולם עד שראינו בירושלמי כשם שאי אפשר לאבן הזאת להמחות כך אי אפשר להתפלל על הגשמים שילכו. פירוש מהגאונים כ"י. וראיתי בשיטה מקובצת למציעא דף כ"ח מהש"ס שכתב וז"ל ובירוש' מפרש נמחית ממש כדכתיב אבנים שחקו מים כלומר אם נמחית קצת מפני המים לפי שדוחה היה אותם דיודע שאינה יכולה לימחות וכו' שאין מתפללין על רוב טובה עכ"ד ועיין מ"ש הרב יפה מראה:

אבן הטועים וכו' בשיטה מקובצת מציעא יש פירוש מחודש משם תוס' חיצוניות וגרס אבן הטוען ופי' שהיו טוענין עליה דברים זה מכריז וזה נותן סמנים ע"ש. ובמשנה לחם להרב יעבץ ע"ש:

גמרא. לא צריכא דאקון וכו'. דכיון דיבשו אע"ג דחזרו לירקותם תוב לית להו תקנתא. גאון. אקון אקנתא לשון חזקה לשון ארמית וכלשון הזה הוא בגטין פ' מי שאחזו פירוש הגאונים כ"י. ואח"כ ראיתי בערוך ערך אקון שני פירושים הנז':

נהרא אנהרא וכו' רש"י והתו' בלישנא אחרינא פירשו נהרא אנהרא מדינתא אמדינתא הכל לענין מים ובפירוש הגאונים כ"י פירש נהרא אנהרא לענין מים ומדינתא אמדינתא לענין תבואה:

דף כ.

ת"ר ג' נקדה להם חמה וכו' בעין יעקב הביא דבורי תוס' מחודשים ובזה הקשו דלא חשיב חזקיהו ומשנו לחד שינויא דהיה תשלום וכו' ע"ש וכן כתב רבינו ישעיה מטראני הראשון בחידושיו לישב דלא חשיב יעקב אע"ה וחזקיהו הע"ה שהיו תשלומין:

מעשה שבא רבי אלעזר בר"ש וכו' במסכת דרך ארץ גריס ר' שמעון בן אלעזר. וכן הגרסא באבות דר' נתן פ' מ"א. וגם מהר"י פינטו בתוך דבריו כתב ר' שמעון בן אלעזר ע"ש. ועיין מ"ש בעניותי בהך עובדא בקונט' כסא דוד דרוש י"ג:

דף כ:

בריאות ולא רעועות וכו'. גאון. והא דתנן עיר המוציאה ת"ק רגלי בלא ספיקא אנשים בלבד ולא נשים ותנוקות ולא נמי זקנים ששבתו מן המלאכות דהול"ל עיר שיש בה ת"ק אדם והא דקאמר המוציאה יוצאי צבא וה"ק המוציאה למלחמה כדאמרינן עכ"ל פי' הגאונים כ"י. ובירושלמי אמרו בתים שאמרו בריאים אבל לא מרועעים ודכוותא בחורים אבל לא זקנים. ואשמועינן הגאון דגם הת"ק יהיו ראוים לאנשי הצבא. והירושלמי לא אצטריך לאשמועי' במהות הת"ק דהא מפורש במשנתנו דקאמר עיר המוציאה ת"ק רגלי. ותו דממ"ש בחורים ולא זקנים שמעינן לה. וכן הגאון לא הוצרך להזכיר הירושלמי דקאי אמאי דאמרינן בגמרין נמי בריאות ולא רעועות וכן הרמב"ם פ"ב כתב ואין הנשים וכו' בכלל אנשי המדינה וכו' והם דברי הגאון וממילא מובן דין הירושלמי כדאמרן והר"ן כתב דלשון המוציאה דייק והביאו מרן בכ"מ. והם דברי הגאון. ומכאן תשובה לקצת אחרונים ועמ"ש בעניותי בס' הקטן ברכי יוסף א"ח סי' תקע"ו בס"ד:

רב הונא הו"ל ההוא חמרא וכו' ארגיש רב אדא בר אהבה אקפד וכו' עמ"ש אני בעוניי על מאמר זה לעיל בקונטריס זה בברכות על דף ל"ג בס"ד ע"ש:
קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה. כתב הראב"ד לא ידעתי למה אי משום זלזול אוכלים כ"ש כשמשליכין אותו לנהר איכא זלזול טפי שהרי הולכין לאיבוד. ועוד וכי אסור לתת פת לבהמה. ושמא בדבר מרובה איכא זלזול כשנותנו לפני הבהמה אבל כשמשליכו לנהר יאמרו אירע בהם דבר שלא היו ראוים לאכילה שאין דרך בני אדם להשליך אוכלים לנהר ולאבדם בידים. ועוד כשמשליכין במים מוליכן הנהר למקום אחר ובני אדם לוקחין אותם וליכא איבוד אוכלים. לקוטי רבינו בצלאל כ"י מתוספי הרא"ש. וכבר רש"י עמד על זה וגם כתב שהולכין למקום אחר ובני אדם מוצאין ואוכלים ע"ש:
והרב מגן אברהם סי' קע"א הביא דמאכל אדם אין מאכילין לבהמה. אמנם הפוסקים השמיטוהו ואפשר דדייקי לשון הש"ס דקאמר קסבר מאכל אדם וכו' ומדלא משנה בפשיטות וקאמר קסבר משמע דהוא סבר הכי אבל לפי האמת מאכילין אותו לבהמה. ובמקום אחר כתבנו בזה הכלל ופנא"י לא היה לי להאריך:

דף כא.

א"ל רבי יוחנן אהדר ואוקי בנפשאי כי לא יחדל אביון וכו'. קושטא קאמר ליה ולא היה בזה כגונב דעתיה דאילפא דאיהו מהדר משום דקיימא ליה שעתא. דאיהו בלאו הכי מהדר משום דשמע למלאכי השר' דבעו למקטלינהו שמניחין חיי עולם ולזה הסכים בדעתו לחזור וא"כ שפיר קאמר ליה אהדר ואוקי בנפשאי כי לא יחדל:
אזל תלא נפשיה וכו' וטבענא וכו' ק"ק בלא זה תיסגי לומר כי שיח וכי שיג לו לרמוז כלהו תנויי במתני' ואפשר דרמז רמז להם דאם הוא היה חוזר היה בסכנה דאם חזר מר ניהו הוי רישא דקדי' לרבי יוחנן והיה צריך ליפטר כדי שרבי יוחנן יהיה לראש ע"ד שאמרו בשלהי יומא דרבי חנינא לא רצה להשלים עם רב דחזא בחלמיה דהוי רישא לכן אמר טוב שילך לבבל ושם יהיה ראש. ולזה רמז בספינה [כשמו אילפא] שיפול ויטבע כלומר שניצול מהמיתה במה שלא בא. ועם כל זה אי לא פשיט ממתני' ישליך עצמו וכו' ולא ירויח במה שלא בא עם ר' יוחנן ודוק:
אמר גם זו לטובה אפשר דכשהיו לו יסורין מקבלם מאהבה ומכוין למתק הדינים וליחד קב"ה וז"ש גם ז"ו שהיא המ' לטו"ב יסוד ויהיה יחוד גמור. וכשהי"ל טובה מורה דיש שפע רב לנשמתו ומכוין ליחוד קבה"ו ואומר גם זו לטוב כמדובר. וזו שהיא מ' פשוט בזהר הקדוש ואפ' רמז שהיא מדה ז' ומתיחדת עם ו' אחד גי' ז"ו ועוד כתבתי ברמזים

במקומו בס"ד ועיין מה שרמזתי לעיל בקונט' זה בברכות על דף ה' בס"ד ע"ש ודוק הטב. ושמעתי כי נחום גימטריא גם זו לטוב:

ושקלינהו לספטיה ומלונהו עפרא כי מטא להתם וכו' כן עיקר הגירסא וכן הוא בספרים מדוייקים וליתא לאידך גירסא דגרסי למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה דאם כן איך הוליכם והא אין סומכין על הנס. לקוטי רבינו בצלאל כ"י:

האי עפרא מעפרא דאברהם דכי הוה שדי עפרא הוו סייפי וכו' הכי אמרינן פ' חלק דא"ל אליעזר לשם רבא. ומ"ש במדרש איפכא כבר תירץ מהרימ"ט דהא והא הוי וכמ"ש הרב ישרש יעקב דף קי"ב ועיין בשוחר טוב מזמור ק"י ומשם בארה:

דף כא:

א"ה איקום אנא איזיל לגביה דמר. מקשים איך נמשך מהקודם מ"ש איזיל לגביה דמר. ונראה פשוט דר"נ בר ר"ח נפשו אוותה להיות בחברת רב נחמן בר יצחק והיו לאחדים למשקל ולמטרי. ובראשונה היה סובר שהיה מתכבד רנב"י בהיותו במקום מכובד קראו שיהא רנב"י במקום מכובד. והשתא דרנב"י אייתי מתניתא בידיה דאין המקום גורם אמר אי הכי דאין המקום מכבד איזיל אנא לגביה דמר כי רצוני להיות בחברתך דלבי ולבך קרבו"ת יחפצו:

מוטב שיבא מנה בן פרס וכו' יש להרגיש דאמאי נקט לשון זה דנמשך זלזול לאביו והול"ל לשון יותר הגון שלא יהיה נגלה שהוא גדול מאביו כגון שיאמר שהוא ילך אצל רב נחמן בר רב חסדא לכבודו ולכבוד אביו ותו לא. ומהכא משמע קצת דסתם רב נחמן אינו רב נחמן בר יצחק דרב נחמן הו"ל יקרא דבי נשיאה והיה דיין וזו מחלקת רש"י והתוס' כידוע:

א"ל לרב נחמן איכא מותנא וכו' ר"נ הוה במחוזא בסוף תחומי בבל סמוך לא"י ואין ישוב ביניהם אבל רחוק היה מא"י ופריך דאפי' שפחה ושפחה נמי אע"ג דמרחקי מהדדי כעובדא דשמואל דחשיב סביבותיה הואיל וליכא ישוב ביניהם ומשני לא אמר שמואל אלא משום דאזלי שיירתא אבל בא"י לא שכיחא שיירתא. נמוקי רבינו בצלאל בשם תוספי הרא"ש:

אם גבירה לוקה וכו' כתבו התוס' פירוש זו ארץ ישראל וצריך לדעת מאי קמ"ל. ואפשר לומר דהתוס' אתו לאשמועינן דלא תימא דאי איכא עיירות א"י המפסיקות לית לן בה לז"א זו א"י דכיון דאיכא צריך לגזור זולתי היכא דיש עיר מבבל דמפסיק. וזכורני דבימי חרפי כתבתי איזה דרכים ונאבדה הכתיבה:

לרבא כל מעלי יומא דכפורי עמ"ש אני בעניי לעיל בראש השנה על דף כ"א בס"ד ע"ש:

דף כב:

מאי דרש וכו' הקשה הראב"ד למה נענש והלא דרש המקרא והסכים להלכה ותירץ שהיה ירמיהו מתנבא וכו' ה"ל כאלו אינו מאמין בדברי נביא וכו' ולפיכך נענש. לקוטי רבינו בצלאל כ"י. וק"ק דהש"ס קאמר אמר ר' יוחנן מפני מה נענש מפני שהיה לו לימלך בירמיהו וכו'. ויש לישב:

אין מתריעין על הדבר כל עיקר. ואם כן לא הודו אף בחול וכתבו רבינו ישעיה והריטב"א דלא הודו לו על שאר עיירות אבל היא עצמה מתרעת כדתנן עיר שיש בה דבר מתענה ומתרעת ע"ש באורך:

דף כג.

שכן מצינו בימי שמעון בן שטח ובימי שלציון כן היא גירסת התוס' בשבת דף ט"ז והיא בריתא דתורת כהנים:

לא נמצא ש"ש מתחלל על ידך פירש"י דזה או זה בא לידי שבועת שוא עכ"ל אבל בירושלמי אמרו ואין הקב"ה מבטל גזרתו מפני גזרתו של צדיק א"ל הן וכו' ואין הקב"ה מבטל גזרתו של צדיק מפני גזרתו של צדיק חבירו ע"ש ומזה מוכח דהחילול היה שהיה בא חוני המעגל לידי שבועת שוא ולא כמ"ש רש"י דזה או זה באין לידי שבועת שוא. וכבר ראיתי להרב יפה מראה שהקשה על רש"י גם הרב מהרש"א בהידושי אגדו' כתב על רש"י אבל מלשון מתחלל על ידך נראה לפרש טפי דאתה בא לידי שבועת שוא כיון שמפתח בידו של אליהו לעצור הגשמים עכ"ל אך ק"ק על הרב מהרש"א דהדבר מפורש בירושלמי והו"ל להקשות על רש"י מהירושלמי. ותו שהרב מהרש"א תלי טעמא שמפתח בידו של אליהו. ומהירושלמי נראה דאין הקב"ה מבטל גזרתו של צדיק מפני גזרתו של צדיק חבירו בסתמא אף היכא דליכא טעמא דמפתחות. אמנם בזה יפה כתב הרב מהרש"א שלשון הש"ס דידן אלו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים בידו:

ואפשר לישב קצת פירש"י דס"ל דתלמודין פליג על הירוש' מדנקט שמפתחות של גשמים משמע דאי לא"ה אפ' לבטל גזרת צדיק מפני צדיק דלא כירוש'. וסבר רש"י דלהפלגה נקט הכי ומשו"ה נקט ש"ש מתחלל על ידך. אמנם לפי האמת דבו בפרק לא איתי אנש כאליהו דיקח מפתח בידו רק איזה צדיק גזר שלא יהיו גשמים וחוני גזר שיהיו נמצא זה או זה באים לידי שבועת שוא וזהו כונת רש"י להורות דשמעון ן' שטח

להפלגה נקט שמפתחות וכו' אבל עיקר כונתו דהגם דאין אליהו בעיר עכ"פ או זה או זה וכו'. אמנם יש להעיר קצת במ"ש רש"י בסמוך לנדות שמנדין על כבוד הרב. וכן פירש"י במשנתנו והרי בבריתא קתני לא נמצא ש"ש מתחלל ומשמע דה"ט שמביא רבים לידי חילול ה' וכן הוא מפורש בירוש' על משנתנו ופ"ג דמ"ק. ואפשר לישב בעד רש"י דסמיך על ש"ס דילן פ' מי שמתו דקאמר בפי' שהטעם דמנדין על כבוד הרב וצ"ל דמ"ש בבריתא שאלו שנים וכו' חדא ועוד קאמר ועמ"ש הרב מש"ל פ"ו דת"ת ויש לישב ודוק כי קצרתי מאד:

דף כג:

ומ"ט קדים סלוק עננ' מהאי זויתא דקיימא דביתהו וכו' ויהבא ריפתא לעניא וכו'. ראיתי לרבינו אפרים בפירושו על התורה כ"י פ' פנחס שכתב דהמחלק לחם לעניים כאלו הקריב כל הקרבנות וז"ש את קרבני לחמי פירוש לחם לאישי פי' לעניים שנדונין באש עכ"ד ולזה חשיבא טפי צדקת האשה דיהבא ריפתא והו"ל כאלו מקרבת קרבנות דמקרבא הנייתא וקדים סליק עננא וכו':

א"נ הנהו בריוני דהוו בשביבותן וכו' ברוב גמרות של קלף המדוייקות ליתיה להאי א"נ וכן נראה עיקר דבשלמא מ"ש דמקרבא הנייתא הוי מדה כנגד מדה דקדים סליק עננא דהאיש נותן מעות ואפשר דביני ביני עד שיקנה לחם ימות כעובדא דנחום איש גמזו וכיוצא אבל הא דבריוני אינו מדה כנגד מדה ולכן נראה עיקר דל"ג ליה. וזוהי שכתב רש"י לעיל סוף ע"א אי נמי משום בריוני לא כתוב בספרינו ודברי רש"י אדהכא קאו. וכן הסכימו הרבנים מהר"ר סולימאן ן' אוחנה ומהר"ר יום טוב צהלון. אבל הרב מהר"ר יעקב אבואלעפיא פירש דדברי רש"י הם במקומם והיה גירסא לעיל גבי חוני דבעי רחמי דלימות משום דלא נהגי ביה יקרא א"נ משום בריוני דהוו באותו הדור מה שלא היו בדורו והיה מצטער מהם ועיין בן גוריון ספר חמישי פרק ל"ז עכ"ל לקוטי מהר"ר אברהם פליף כ"י:

ומה שדחה גירסת א"נ הנהו בריוני וכו' דאינה מדה כנגד מדה וכתב דרש"י אהא קאי ק"ק עליו דרש"י לא דחה ושבש הגרסא כמותו רק כתב א"נ משום הנך בריוני לא כתוב בספרינו הרי שלא כתב ל"ג וכיוצא אלא כתב דליתא בספריו. וכפי דברי מהר"א פליף הנז' הו"ל לדחות הגירסא הנז' ולומר דל"ג לה. ותו דמאי דקשיא ליה דמאי מדה כנגד מדה איכא לק"מ. דטעמא דדביתהו היינו כדאמרינן פ"ק דברכות יתמו חטאים ולא כתיב חוטאים. והכא שהעולם בצער ואיהו בעא רחמי שלא יזכור החוטא וירחם על ישראל

והיינו כסברת דביתהו דיתמו חטאים ולא חוטאים. ואמטו להכי קדים סליק עננא מסט' דדביתהו והיה זה מדה כנגד מדה שמרחמת על החוטאים ודוק:

תחזור חנה לשחרירותה. ק"ק דמאחר שהוכרח להתפלל שיעשה נס. טפי הו"ל להתפלל שלא תקניטהו מחמת יופיה ותשאר האשה יפה גם חסיד"ה. ואין לומר דתפלה לא תועיל לקנות מדות טובות רק התפלה תועיל להעשיר להעני להבריא ליפות אבל להפך המדות לא תועיל הא ליתא חדא דקנין מדות טובות הוא בכלל התשובה דאם הוא מתגאה וכועס ומקניט חבירו הוא חוטא. והרשות להתפלל להחזיר בתשו' לרשע דכתיב יתמו חטאים ולא חוטאים וכן מוכח מהזוהר הקדוש ומדברי רבינו האר"י זצ"ל. ואע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והאדם בחירי מ"מ אין לך אדם שלא יבואו לו הרהורי תשובה והעתרו"ת תהיה דבה שעתא דאיכא אתערותא מלתתא ישלח עזרו מקדש ויחזור בתשו'. וא"כ הכא הוה מצי להתפלל שלא תקניטהו. ותו דבפירושא אתמר בס' חסידים סי' תשמ"ט שיבקש שאשתו תהיה טובה ויהפך לבה. ואפשר לומר דכיון דהוא היה שחור והיא היתה יפה כמ"ש המפרשים הן לו יהא שלא תקניטהו חלשא דעתיה כי הן נגרע ממנה ורב יצחק ידע פנימיות לבו והתפלל שיהיו שוים בשעוריהן:

דף כד.

אוי לדור שנתקע בכך אוי לו למי שעלתה בימיו כך וכו' אפשר לומר דרך רמז דידוע דע"י חטאות האדם ועונותיו מכניס ניצוצות הקדושה בתוך הסט"א ובעונות היא מתגברת העולה היא. ואין רעה באה לעולם אלא בשביל ישראל ואם עדת ישראל ישגו ועצר את השמים. ועל דא קא בכי גנוחי וילולי אוי לדור שנתקע בכך כי עונות הטו להוריד ביד פשעם ניצוצי הקדושה בתוך הקליפות מרי"ע ותוק"ע בסט"א כל נתח טוב מניצוצי הקדושה מתורה ומצות. אוי למי שעלתה הסט"א בימיו כך שנתגברה למעלה ח"ו:

דף כד:

מה יעשו גדולי הדור שאין דורם דומה יפה עיין מה שכתבתי בעניותי בקונטריס זה לעיל בברכות על דף ך' ע"א בס"ד ע"ש באורך:

ביתו בתעניתייכו. אע"ג דאמרינן אין תענית צבור בבבל שאין רשאין לגזור כי אם יום לבד ואין לילו עמו. הכא לאו מתורת גזרת בית דין אתי עלה רק עצה טובה קאמר להו וקבילו אנפשייהו ולא מכח גזרה:

דמרשם בסכיניה עיין פירש"י ואני בעניי הקשתי דהוא הפך מה שפירש"י בחולין שם פ' הזרוע כמ"ש בס' הקטן ראש דוד ע"ש ואחר זמן רב ראיתי מי שכתב שפירוש תעניות אינו מרש"י ועל פי זה לא קשיא מידי דהמפרש הזה לא סבר כדפירש רש"י התם פ' הזרוע וכך כתבתי במשג"ב (מחברת שם גדולים ב') האמנם עתה מתוך דברי רבי' בצלאל בלקוטיו ורבי' ישעיה הראשון והריטב"א בחידושיהם נראה שפירש"י שלפנינו מהר המוריה יצא רש"י עצמו וכבר ידוע שמרוב העתקות יש טעיות סופרים:

דף כה.

ור' חנינא בן דוסא מהיכא הו"ל עזי וכו' עד דאתיין דובי בקרנייהו. אין זה מהגמרא אלא הוא תוספת מהגאונים ובכל ספרי כ"י ליתיה. לקוטי רבינו בצלאל כ"י:

ומגברא דלית ליה קא בעינא. אפשר דרמז בהאי לישנא דאנו יש לנו עם השי"ת כביכול דין אשה ובעלה כידוע. ובלשון תלמוד קורא לבעל גברא כמ"ש ומנטרן לגברייהו. צניען באפי גברייכו דמשומשנא גברא. עדי גברי. וכהנה רבות. וקי"ל דהאשה עולה עמו ואינה יורדת והכל לפי עושרו של בעל וז"ש ומגברא פי' בעל דלית ליה קא בעינא:

דף כה:

מה ארז וכו' עמ"ש הרב עיון יעקב ומה שהקשה ומה שתירץ כן הוא בש"ס בבתרא דף פ'. ועמ"ש הרב שארית יעקב סוף פ' טהרה:

ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו וכו'. הרב ר' שמואל החסיד זצ"ל היה אומר. אבינו מלכנו חטאנו לפניך בגימט' רבי עקיבא הוא יסדו וחד חסר הקריאה ריב"ם הלכות יום הכיפורים. ליקוטי רבינו בצלאל כ"י:

ואפשר לפרש אבינו מלכנו חטאנו לפניך. במה שחקרנו בעניותנו בדרושים כי הנה המפרשים כתבו דישראל יש להם תשובה כי אנחנו כב יכול בני אל חי ואב שמחל על כבודו כבודו מחול לא עשה כן לכל גוי כי הם עבדים ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול עכ"ד ויש לחקור דכתב הריב"ש בתשובותיו סי' ר"ך דאע"ג דאב שמחל על כבודו מחול היינו דוקא כבודו אבל בזיונו אינו מחול. ויש כמה חטאות דאומר הזהר הקדוש דעביד קלנא לשכינתא. וכיוצא. ואיך תהיה תשובה לאותם עונות. ובאנו אל הישו"ב דהא דמלך שמחל אינו מחול הוא דוק' במלך פרטי איש המולך על חלק או חלקי הישוב. אמנם מלך הכבוד דכ"ע דיליה מצי מחיל. אבל הגוים הן ברשען עע"ז ואינם מודים דכ"ע דיליה ולכן אין להם תשובה. ומאחר שכן יש מקוה לישראל לעשות תשובה לכל מין

חטא כי הוא ית' מלך העולם וכ"ע דיליה וכמ"ש פ"ק דקדושין גבי קרא דכתיב וה' הולך לפניהם יומם ע"ש:

והיינו דקאמר אבינו מלכנו חטאנו לפניך דיש חטא בכבודו ית' ואהניא שהוא אבינו ואב שמחל על כבודו כבודו מחול. ואם ח"ו היה חטא שיש זלזול ואב אינו מוחל זלזולו. אתה מלכנו ומצי מחיל דכ"ע דילך. ואחר שני עיקריים גדולים הללו אנו אומרים חטאנו לפניך ומחול לנו ובהקדמה זו פירשתי בעניותי כמה כתובים ומאמרי רז"ל כמ"ש בס' הקטן ראש דוד פ' האזינו ובקונט' כסא דוד דרוש י"ג בס"ד:

שזה מעביר על מדותיו וכו' כתב הרב עיון יעקב וז"ל שהיה עניו לכך קבעו הלכה כמותו אפי' נגד ר' אליעזר רבו כדאמרינן דלכך קבעו הלכה כהלל לפי שנוחין ועלובין עכ"ל וק"ק בדבריו דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו ולא מרבו. ומה שהלכה כמותו גם שחולק על ר' אליעזר שהיה רבו היינו טעמא דאין הלכה כר"א משום דשמותי הוא ודברי הרב אינם מדוקדקים ואין להאריך. ועמ"ש רבינו יונה פ' כיצד מברכין גבי צלף והרב מהרש"א בס' יבין שמועה ע"ש:

וזה אינו מעביר על מדותיו עמ"ש הגאון מהרש"ל בתשובותיו סי' ך' והרב אליה רבה בא"ח סי' ג"ן ע"ש:

כאן בעבודה. פירש רבינו חננאל בעבודה ג' טפחים י"מ בעבודה דממהרת לבלוע נגד טפח אחד שבולעת עולה התהום טפחיים אבל אינה עבודה שאינה ממהרת לבלוע עד שהיא בולעת ממים העליונים טפח עולה תהום ג' טפחים. והראב"ד פירש תהום עולה בשוה וכנגד היורדים בקרקע יותר דהיינו עבודה ג' טפחים התהום עולה כנגד כל טפח היורד טפחיים הרי ששה טפחים. וגם אם אינה עבודה עולה ששה טפחים כי בכל מקום התהום עולה בשוה הגשמים יורדים ב' טפחים וכנגד כל טפח התהום עולה ג' טפחים. תוספי הרא"ש. לקוטי רבינו בצלאל כ"י:

שבחא דצבור' היכי הוי אמר מושיב הרוח נשיב זיקא וכו' עיין מה שכתב הרב מהר"א ן' שנג"י בספרו הבהיר דת ודין פ' אחרי ע"ש. ועמ"ש בקונטריס שומר הפת"ח והוא אחרון לס' זה בהגהה על דף י"ד מחלק זה בס"ד *) ע"ש ודוק:

דף כו.

לפי שנאמר צו וכו' וכתיב תשמרו להקריב לשון ואביו שמר את הדבר כלומר שתשמרו אצל התמיד. ולמדנו שצריכין בני המשמר לעמוד על קרבן היום ולהתפלל עליו שיהא

מקובל ברצון ועכשיו למדנו מהו מעמדות ומ"ט תקינו מעמדות. גליון לקוטי מהר"א פליף כ"י:

וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהם. כתב הראב"ד ואי קשיא הא אמרינן לעיל על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים וכו' משמע דגם ישראל צריכין לעלות. לא קשיא שכך תקנו שיהיה בירושלים ישראל מיושבי העיר מעמד כדי שלא יצטרכו לעלות אלא שיתכנסו שם ויתענו ויתפללו. ואותן ישראל שבמעמדות חוץ לירושלים נדבת עצמן היתה אנשים מיוחדין מיחדין עצמם להתענות ולהתפלל על אחיהם אבל צורך הקרבן די להם באותן שבירושלים ומי שהיה מתנדב לעלות עולה. ולי נראה לפרש על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים כהנים לויים ישראל מכל משמרות כהונה ולויים וישראל היה מהם תמיד קבועים ועומדים תמיד בירושלים. נפקא מינה אם יארע אונס שלא יוכל המשמר לעלות שיהיו אלו מצויים שם. הגיע זמן המשמר לעלות כהנים עולים לעבודה לויים לדוכן אבל אנשי מעמד לא היו צריכין לעלות אבל מחוייבים היו כלם להתקבץ בעריהם להתפלל ולהתענות. תמיהא לי כיון שהמעמד אינו אלא שליחות כל ישראל שיעמדו על קרבנם אמאי לא יהיו הכהנים מקריבין קרבן והלויים שלוחי ישראל. למ"ד כל כהן ששוקל חוטא ודוקא העוברים על הפקודים חייבין לשקול ולא שבט לוי מצינו למימר כיון שלא נשתתפו עם כל ישראל לא מצו פטרי להו ודוקא מי שיש לו חלק בקרבן מקיים מצות עמידתו ואגבה שליחות כל ישראל. אבל למ"ד כל כהן שאינו שוקל חוטא אמאי לא פטרי להו ושמא כיון דכל שבט ושבט איקרי קהל כדאיתא בהוריות צריך שיהיה מכל שבט ושבט. תוספי הרא"ש. לקוטי רבינו בצלאל כ"י:

ומאי דקשיא ליה להרא"ש אפשר לישב דהכתוב דמיניה ילפינן מעמדות הוא צו את בני ישראל וכו' תשמרו כמש"ל בשם גליון. א"כ תשמרו אבני ישראל קאי ומשו"ה תקנו המעמדות מישראל:

דף כו:

אמר קרא לשרתו ולברך בשמו וכו' הכי גריס הראב"ד אלא אמר קרא לשרתו כלומר דלא מנזיר גמרינן איסור יין לכהן מברך אלא מהקשא דמקשינן בהאי קרא כהן מברך לכהן משרת לומר לך מה משרת אסור ביין ומותר בחרצן אף כהן מברך והדר פריך אי מה משרת וכו' ומשני הא אתקש לנזיר כלומר דאשכחן דאתקש לנזיר בסמיכות פרשיות לא לחנם אתקש אלא ללמד זה מותר לברך כמו נזיר. ופריך מאן לימא דהך הקשא אתי למגמר קולא נימא דאתי לחומרא ולמגמר דאסור בחרצן ומשני אסמכתא דרבנן היא

ולקולא כלומר הא דאמרינן דמשום סמיכות פ' נזיר אתקש ליה כהן מברך הא אינו אלא אסמכתא דרבנן ולקולא אתקש. אבל לכהן מברך אתקש הקש גמור בחדא קרא ואתי האי הקשא לאגמורן מיניה לחומרא ולקולא לחומרא דיין אסור ולקולא דהתר חרצן. ולא מצית אמרת לימא נמי לאסור בעל מום דא"כ הקשא דנזיר מאי אהניא ליה. זו דרך הישר בסוגיא זו ויש לתמוה על הרי"ף אמאי מייתי ראיה לאסור יין לכהן מברך מסמיכות פ' כהן לפ' נזיר אדרבא הו"ל לאתויי לשרתו ולברך בשמו דהוי הקשא דגמרינן מיניה תרתי. אך הרמב"ם חשש לזה פט"ו דתפלה שכתב מי ששתה רביעית יין אינו נושא את כפיו וכו' לפי שהוקש ברכה לעבודה. רבינו טורדוס הלוי לקוטי רבינו בצלאל כ"י:

ודע דסוגיין נעלמה מהרב ט"ז סי' קכ"ח ס"ק ז"ך וכבר השיגוהו הרב שבות יעקב ח"ב סי' א'. והרב מר וקציעה שם סי' קכ"ח וגם על דברי הרב שבות יעקב והרב מר וקציעה יש לגמגם קצת ובפרט לפירוש רבינו טורדוס שהבאתי בסמוך ודוק הטב כי קצרתי. וכן הרב אליה רבה השיג על הרב ט"ז בתרתי ותמ"ה תמ"ה יקרא ע"ש באורך:

דף כט.

וכתיב ותסגר מרים ז' ימים דה"ל כ"ט בסיון וכו' ותניא בכ"ט בסיון שלח משה מרגלים וכו' כתב רבינו ישעיה הראשון מטראני הזקן בחידושיו וז"ל מכאן מוכח שביום ז' להסגר מרים קודם שנסעו מחצירות שלח משה מרגלים ולמחרת נסעו העם מחצירות ובאו למדבר פארן וכו' ע"ש ולכאורה קשה דהכתיב וישלח אותם משה ממדבר פארן ויש לישב. ובסדר עולם אמרו סוף פ' ח' נסעו מחצרות ובאו למדבר פארן בכ"ח בסיון ובכ"ט בסיון שלח משה מרגלים וכו' ע"ש:

רש"י ד"ה וישב וכו' בפומיהו. עד כאן לשון רש"י ומתיבת כדאמרינן עד סוף הלשון אינו מרש"י אלא הוא גליון וקבעוהו ברש"י בשבוש. לקוטי רבינו בצלאל כ"י:

תוס' ד"ה וישב וכו' ואומר ר"י אע"ג דאין אותו פסוק וכו'. וקשה דדברי ר"י הם תלמוד ערוך בערכין דף י"ב ומה בא לחדש ר"י וזה שמעתי מקשים כד הוינא טליא:

והיה דולק והולך כל היום כלו שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב. ראיתי לכתוב כאן חידוש שמצאתי במדרש איכה מרז"ל כ"י וז"ל בקיצור אמר הקב"ה לירמיה לך ענתות שכל זמן שירמיה בעיר לא היו אויבים נכנסים לתוכה ולכך שלחו הקב"ה לענתות והלך ומיד שיצא נכנסו שם האויבים והדליקו את העיר ושרפו בית המקדש. וכשחזר ירמיה לבא לירושלים ובא עד חצי הדרך ועלה על הר אחד קרוב לירושלים כשלשה מילין וראה העשן וכו' מיד קרע ירמיה בגדיו ונתן אפר על ראשו ומיהר לבא

הולך ובוכה וצועק וכו' ומיהר לבא כי כבר עברו ימים רבים שהיה ירמיה נער ונבוכדנצר וירמיה היו מטיילים יחד ואותו היום לא היה נבוכדנצר מלך כי אם עני ונבזה והיה אומר מי יתן והייתי מולך על כל העולם כלו הייתי בא על ירושלים ושורף בית המקדש והעיר והורג הכל והשאר אני אוליכם בשבי. ראה ירמיה ברוח הקדש שהשעה עומדת לו וכל היוצא מפיו עתיד להיות. שאל ממנו תן לי ירושלים א"ל לא אתן, שוב א"ל תן לי בית המקדש א"ל לא אתן, שוב אמר לו תן לי ע' סנהדרין א"ל לא אתן. שוב א"ל תן לי תנוקות של בית רבן א"ל לא אתן. א"ל מה תתן לי א"ל כל מה שתוכל להציל ולהוציא מן העיר מחצי היום עד הערב. ולכך מיהר לבא לירושלים ולא בא עד הערב ואינו יכול להציל איש וזהו שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב עכ"ל המדרש כ"י והטעם שהיה קרוב דעת לירמיה עם נבוכדנצר וגם שציוה לנבוזראדן עליו מאד הם מפלאות תמים דעים כי ירמיהו היה גלגול שלמה הע"ה ונבוכדנצר זרע בתו כי שלמה הע"ה גייר למלכת שבא ובא אליה וילדה בת ומן הבת נולד נבוכדנצר כמ"ש סדר הדורות דף ל' ע"ד וע"ש דף ל"ד ע"ג וסוף ע"ד:

לא קבעתיו אלא בעשירי וכו' עמ"ש בעניותי בספרי הקטן דברים אחדים דף ק"ח בס"ד:

דף ל.

ערב ט"ב לא יאכל אדם שני תבשילין וכו' מהר"ם ן' חביב בתשובה כ"י אסר כל מין שני תבשילין אפי' פירות שנאכלים חיים וכו' והבאתיו בס' הקטן ברכי יוסף סי' תקנ"ב ולעת הלום אין תשובות הרב בידי. אמנם דבריו פשוטים שכן מרן בש"ע לא התיר אלא פירות חיים ועמ"ש מרן בב"י ומשם באר"ה:

וראיתי להריטב"א בחידושיו שכתב וז"ל עיקרן של דברים דהכא שהוא משום תענוג וחשיבות אין לומר שיהא דג וביצה שעליו נדון כשני תבשילין כמו שאמרנו לענין ערוב וכו' אלא כל שהוא בשני תמחויים ואפילו ממין אחד כגון שהאחד צלי והא' מבושל וכיוצא הרי אלו שני תבשילין וכל שהם בתמחוי אחד וקדרה א' אפי' כמה מינים ביחד אינו אלא תבשיל א' וכן דעת מורי בשם רבינו בשם רבותיו. ולענין מיני פירות נראה דכיון דלענין בש"ג כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בש"ג וכו' שאף לענין ט' באב כן וכו' אבל בתוספות אוסרים בכל מיני פירות מבושלים וגם רבינו הגדול לא התיר אלא בפירות חיים נראה שמדמין דבר לענין ערוב להחמיר עכ"ל:

הרי שכתב משם התוס' והרמב"ן לאסור פירות מבושלים כמו שפסק מרן וכדברי הרב מהר"ם ן' חביב הנז' איברא דבתוס' שלפנינו נראה להפך שכתבו בסוגיין ד"ה ערב ט"ב

דכל דבר שנאכל כמות שהוא חי כמו גבינה כמו תפוחים אין בהם תורת בישול כלל. אמנם ראיתי בהגהות מיי' שכתבו ריצב"א היה אוסר לאכול תפוחים מבושלים עם תבשיל אחר מדיוצא בהם משום ערובי תבשילין כדאיתא בירושלמי דנדרים עכ"ל הרי דריצב"א שהוא מרבותנו בעלי התוס' אסר כמ"ש הריטב"א בשם התוס'. ותוס' שלפנינו הם תוס' אחרות. כידוע דכמה אופני תוספות יש:

ומ"ש הריטב"א דאין נראה דדג וביצה שעליו יהיו ב' תבשילין. גם למה שפסק מרן בש"ע להחמיר בשני מינים בקדרה אחת ופסק דמין אחד בב' קדרות הם שני תבשילין מ"מ פסק דאם הוא דבר שדרכו בכך שרי ודלא כמ"ש בהגהה בס' גן המלך סי' קמ"ב דתנן ושוין בדג וביצה שעליו לאשמועינן לענין ט"ב ע"ש דליתא שהרי כמה גדולים ס"ל דאפי' כמה מינים בקדרה אחת שרי וכמ"ש הריטב"א וכמו שהובא דעתם בב"י ע"ש. ואפי' לדידן דמחמירינן אם דרכו בכך מותר כמ"ש בש"ע ועמ"ש הרב שיירי כנה"ג. ומסתמות דברי מרן בש"ע דאסר מין א' בשתי קדרות משמע אפילו הם מבושלים באופן אחד וכ"כ הרב כנה"ג בתשובה ח"ב סי' ל"ז אך הרב מגן אברהם והרב אליה רבה והרב קרבן נתנאל כתבו דדוקא אם יש שינוי שהאחד בלילתו עבה והא' בלילתו רכה אבל אם שניהם בשוה אין קפידא בשני קדרות ומסתמות הפוסקים נראה כהרב כנה"ג בתשובה הנז':

ומיהו אם רבים בני הבית וניכר שעושים מין א' בשתי קדרות בשוה להספיק לכלם וכן דרכם לעשות בשאר ימות השנה כשאוכלים מין אחד וכיוצא נראה להתיר והבו דלא לוסיף עלה דלא כמשמעות הרב כנה"ג בתשובה הנז' ודוק הטב:

דף ל:

תוס' ד"ה יום שהותרו שבטים לבא זה בזה. פירוש דהיינו יום טוב. דיבור זה נשאל נשאל דוד הוא הקטן לדעת באר"ש מה כונת התוספות בזה. והשבתי לשואל ביאור דבריהם באיזה אופנים והרי הוא בספרי הקטן משו"ת זה שמו חיים שאל סי' נ"א בס"ד ע"ש באורך:

דף לא.

רש"י ד"ה משוח מלחמה הוא הכהן המכריז במלחמה מי האיש הירא ורך הלבב שמעתי מקשים דמפורש בסוטה דף מ"ג שזה היה אומר השוטר כדכתיב ויספו השוטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא. המקום ברחמיו יטע תורתו ואהבתו

בלבנו ותהיה יראתו על פנינו לעובדו בלבב שלם ולעסוק בתורה לשמה סמא דכלא סם **חיים** :